

ПОЛЬ ПОЛОВЕЦЬКИЙ

**СПІВУЧАСНИКИ СТАЛІНА
В ГОЛОДОВОМУ НАРОДОВОБІЙСТВІ
1933 р.**

1955

Накладом «Українського Видавництва» в Мюнхені

ПОЛЬ ПОЛОВЕЦЬКИЙ

СПІВУЧАСНИКИ СТАЛІНА
В ГОЛОДОВОМУ народовбивстві
1933 р.

- 754 -

БІБLIОТЕКА
ІМЕНИ О. ОЛЬЖИЧА
ВУЛ. ГРУШЕВСЬКОГО, 4

1955

Накладом «Українського Видавництва» в Мюнхені

Відбитка з часопису «Шлях Перемоги»

ПЕРЕДМОВА ВІД АВТОРА

В своїй блискучій праці «Свобода преси», виданій в 1935 р., проф. Г. Селдес докірливо зауважує про надувиття і безповіданість з боку кореспондентів і журналістів, як і взагалі працівників преси, ось такими словами:

«Недавно агенція ТАСС звітувала про успіх першої п'ятирічки 1928-1933.

Вона ніколи не згадала про голод.

Останнього року знову були чутки, що другий голод забрав багато жертв. Уряд (советський) заперечував, ТАСС заперечував, американські журналісти і пресові бюра розповсюджували заперечення диктатора.

Однаке, кілька днів тому «Нью-Йорк Таймз», що та-кож заперечував або применшував голод, опублікував беззастережно, як загально прийнятий факт, що «взимку 1932-33 рр. в советській Росії мінімум шість мільйонів людей померли від голоду.»

«Що ж в цьому випадку пересічний читач преси може подумати про харчову ситуацію в СССР і успіх комунізму?» — запитує проф. Селдес.

Відповідь на це питання дає сьогоднішня ситуація, в якій опинилася Америка. Ситуація ця, як відомо кожному, надзвичайно складна і грізна, а до того ж, як зауважує Вільям Г. Чемберлен, — «Америка втягнута в дипломатичну ділему, яка є і смішною і при-нижуючою.»

В тому ж році московський кореспондент «Нью-Йорк Таймз-у» пан Волтер Доренті опублікував свою книжку під заголовком «Я пишу так, як мені подобається», яка є повним віддзеркаленням упадку моралі в сучасному суспільстві.

Ці дві праці послужили мені провідною ниткою до викриття цікавих документів про штучно-організований голод 1933 р. в Україні. В заключення моого коротенького слова складаю ширу подяку видавцеві «Нью-

Йорк Таймз-у» панові Чарльзу Мерцу за дозвіл пе-
редруку повністю листів, а керівникові відділу новин
панові Еліоту М. Сенгору, молодшому, за дозвіл друку
дев'яти «депеш» московського кореспондента «Таймз»-у,
пана Волтера Дюренті, за 1933 р., які він пізніше сві-
домо приховав від світу.

П. П.

СПІВУЧАСНИКИ СТАЛІНА В ГОЛОДОВОМУ НАРОДОВБІВСТВІ 1933 Р.

«І не уникнеш ти суду мирського,
як не уникнеш суду Божого.»
(Народня приказка)

«Історія людства — безперервна
ланка вад, насильств і злочинів.»
(Едгар А. Маврер)

Перше мотто — незаперечна істина, як і всяка істина, що походить з глибини народньої мудрости. Але цього не можна сказати про друге, бо воно криє в собі широке поле для філософії, чи то й чистої софістики. Однаке точку зору автора книги «Кошмар американської зовнішньої політики» я цілком поділяю.

Події, що відбувалися на початку тридцятих років на українських землях, теж належать уже до історії. І належать, як найбільший, найогидніший злочин з арсеналу всіх знаних злочинів, будьколи вчинених в історії людства.

Багато говорили про це, багато писалося, але останнього або бодай ґрунтovного, документального слова про історію цього злочину не сказано. Те, що зроблено й написано до цього часу, становить: спогади живих свідків, списки померлих в кількох селах чи хуторах, та намагання деяких «письменників» показати жах підсоветської дійсності так, якто робить, наприклад, Лев Орлигора в своїй новелі «Голодні».

Я певен, дорогий читачу, що коли б я запитав групу українців — «Хто створив голод в Україні?» — всі напевно одноголосно відповіли б: «Сталін!»

Моя відповідь: не цілком згоден! Не робіть із Сталіна всемогутнього.

Тоді вони найшли б іншу відповідь: «Банда кремлівських злочинців, політbüro, москалі!»

Моя відповідь: не цілком згоден. Та банда не впала з неба, вона не діяла у вакуумі. Мене запитають: «А хто ж саме?»

От про це «А хто ж саме?» — я і маю говорити. Але раніше, ніж відповісти на це, я задам вам, дорогий читачу, питання:

Чи завдали ви колинебудь собі турбот подумати ось над чим: як могло статися в наш вік, вік радіо, телевізії, при наявності трьох підводних кабелів, що сполучують Старий світ з Новим, та широких дипломатичних, торговельних і культурних зв'язків між державами, що в свій час світ «не знав» про потрясаючу трагедію, яка відбувалася на українських землях в 1933 р. і не прийшов на допомогу?..

Як світ міг цього «не знати», коли ми постійно спостерігаємо в щоденному житті, що про всяку незнану подію, що трапилася з якимсь спекулянтом, валютчиком чи «шкідником» десь у Москві, Києві, Празі чи іншому місті, через кілька хвилин знає вже весь світ і ті, кому та подія близька до серця, в свою чергу починають кричати: «Гвалт, рятуйте, нас б'ють!!!»

І весь світ цей крик чує... Виносять ухвали на конгресах... Пишуть протести...

Чому ж світ «не знав» і мовчав у 1933 році?.. Та не тільки мовчав, а й навіть створював атмосферу сумніву та негації. І це робили люди не з безбожницького Кремля, а представники західньої демократії, що в Москві, Києві та інших містах СССР обсерували життя і людські відносини в новонароджений «справжній соціалістичній державі» — за їх виразом.

Для доказу цього твердження перейдемо до розгляду документів того часу.

ДВА АНТИПОДИ

Першою людиною, що подала світові вичерпні, переважно докази голоду в Україні, був бувший особистий секретар Ллойд-Джорджа, Геріт Джонс, який в березні 1933 р. побував в Україні, пройшовши сорок миль пішки від села до села в районі Харкова. Проте, що він бачив, він розповів у Берліні, давши інтерв'ю представникам преси. Його звіт був короткий: «Тисячі людей уже померли і мільйони загрожені голодовою смертю.»

Кореспондент «Нью-Йорк Таймз»-у, пан Волтер Дюренті, поспішив негайно ж спростувати це повідомлення, пославши радіограму ось такого змісту:

«Москва, 30. березня. — В середині дипломатичного дуелю між Великобританією і Советським Союзом, у зв'язку із звинуваченням англійських інженерів (із фірми Метро-Віккерс — П. П.), появилася, з англійських джерел, велика залякувальна історія в американській пресі про голод в Советському Союзі з „тичами уже мертвих і мільйонами загрожених голодовою смертю”. Автор цієї історії є Геріт Джонс, бувший секретар Давида Ллойд-Джорджа, який недавно перебував три тижні в Советському Союзі і дійшов до висновку, що країна вже „на грани жахливої руйни”, якто він говорив мені.»

Далі пан Дюренті подає характеристику Джонса, як ненадійної людини, говорить про поспішність і необґрунтованість твердження Джонса та вдається до нечесних «викрутасів», що видно буде далі з відповіді Джонса. А далі, змінюючи хід своїх думок, безсороно-цинічно вигукує:

«Але — брутально кажучи — ви не можете зробити омлету, не розбивши яєць, і большевицькі лідери настільки індиферентні до жертв, що можуть виникнути при їхньому прагненні до мети, як всякий генерал під час війни, що хоче перемогти ворога. Від часу, коли я говорив з паном Джонсом, я зробив вичерпуючі дослідження з приводу цієї уявної голодової ситуації: я довідувався в советських комісаріатах, в чужоземних амбасадах... і через моїх персональних знайомих росіян і чужинців. Все це, мені здається, дало більш правдиві інформації, ніж я дістав би їх під час короткої мандрівки через якусь місцевість. І ось вам факти: існує серйозна нестача харчів по всій країні... Великі міста і армія відповідно постачаються харчами. Немає справжнього голодування або голодової смерті, але є поширене смертність від хвороб через недоживлення. Коротко: ця ситуація погана, але голоду немає.» (New York Times, March 31, 1933, 13:1).

Крім цілковитої брехливості цього репортажу, мусимо відмітити ще й злодійську спритність, з якою пан Дюренті своєю брехнею уводить читача в оману,

а саме: це, мовляв, походить з англійських джерел, як відплата з боку Англії за арешт шістьох інженерів з Метро-Віккерс.

Однак не все населення Америки повірило панові Дюренті, що видно з листів і запитів до редакції. Для характеристики настроїв подаю повністю зміст одного такого листа:

«До редактора „Нью-Йорк Таймз“-у:

Я зауважую заперечення про голод в Україні, Північному Кавказі та Долішній Волзі вашим кореспондентом Волтером Дюренті в сьогоднішньому числі Таймзу. Приватні листи від людей з тих районів свідчать, що тисячі людей уже померли і ще більше умирає. Люди, що пишуть такі розпачливі листи, не сподіваються на допомогу, бо вони її не дістануть. Гроші не дійдуть до них. Отримання допомоги від Америки втягло б їх лише в турботи з ЧЕКА. Більшість листів, що я їх бачила, кінчаються так: „Якщо не почусте від нас знову, ви можете бути певні, що нас нема живих. Ми або дістанемо щось після цього листа, або нам кінець. Агонія життя й смерти від голоду така болюча і так довга. Що за муки жити голодному і знасти, що ти повільно вмираєш від голоду.“

Советський уряд повторює дії 1921 року, коли голодова ситуація стала відомою аж тоді, коли була вже запізна допомога для тих п'яти мільйонів, що померли в Україні голодовою смертю через фальшиву інформацію. Фішер розповідає нам про це в своїй книзі — «Голод в Советській Росії в 1919-1923 рр.», де він пише: «Московський уряд не спромігся довести до відому APA про ситуацію в Україні.» (APA — американська допомогова організація, очолювана Гербертом Гувером, під назвою: American Relief Administration — П. П.).

Катерина Е. Шуток,
Jackson Heights, N. Y., March 31, 1933.
(New York Times, April 6, 1933.)

Завважую, що в цьому ж числі газети була вміщена на сторінці 13 радіограма пана Дюренті, в якій він захоплено описує a la Davies індустріальні досягнення СССР і стверджує, що з харчовою проблемою стало значно краще, ніж місяць тому.

ПОВТОРЕННЯ ОБВИNUВАЧЕННЯ

Більше місяця не появлялося в Таймзі ані статті, ані замітки, ані редакційного коментаря по питанню ситуації в ССР. Аж в номері з 13. травня 1933 р., сторінка 12, вміщено відповідь пана Джонса панові Дюренті, яку я подаю повністю через її надзвичайну важливість для зрозуміння тодішньої ситуації та закулісної гри мрякобісся кремлівського Молоха.

«До видавця Нью-Йорк Тайму.

Після повернення з Росії в кінці березня, я констатував у берлінському інтерв'ю, що всюди, де тільки я приходив до сіл Росії, я чув плач: „Нема хліба, ми вмираємо” — що там уже голод в Советському Союзі, загрожуючий життю мільйонів людей.

Волтер Дюренті, якому я мушу дякувати за його сталу доброту і сприяння сотням американських і англійських відвідувачів Москви, негайно послав заперечення голоду. Він говорить, що мій висновок базується тільки на 45-ти мильовій мандрівці по селях. Він говорить, що він довідувався в советських комісаріатах і чужоземних амбасадах і прийшов до висновку, що голоду немає, а є лише «серйозна нестача харчів по всій країні. Нема справжнього голодування або голодової смерти, але є поширене смертність від хвороб, дякуючи недоживленню.»

«Докази з різних джерел

«Погоджуючись частково з моїм твердженням, він все ж настоює, що мій рапорт був „заликувальною історією” і порівняно з якимсь фантастичним пророкуванням про падіння советів. Він зробив також дивне припущення, що я, мовляв, пророкував приречність советського режиму, пророцтво — на яке, в дійсності, я ніколи не ризикував.

«Я стверджував у моєму інтерв'ю, що советська Росія страждає від страшного голоду. Було б нерозумно прийти до цього висновку після мандрівки через маленьку частину Росії, але я мушу нагадати панові Дюренті, що це була моя третя візита до Росії, що я присвятив чотири роки університетського життя для вивчення російської мови й історії і що з цієї лише

нагоди я відвідав аж двадцять сіл не тільки в Україні, але і в районі Москви, і що я спав у селянських хатах і не так швидко вибирається до іншого села. Перший доказ голоду я дістав від обсерваторів чужинців.

«Тому, що пан Дюренті торкнувся консулів у своїй дискусії, до чого я не є охочий, тому, що вони офіційні представники своїх країн і не можуть бути цитовані, я все ж смію сказати, що я обговорював голодову ситуацію з 20-30 консулами і дипломатичними представниками різних держав і що їхні докази підтримували мою точку зору. Але їм не вільно висловити їхні погляди в пресі і тому вони лишаються мовчазними.

«Журналісти сковані

«Журналістам дозволено писати, але цензорство зробило їх слугами евфемізму і поблажливості. Звідси вони «голодові» дають членіну називати «нестача харчів», а «голодову смерть» вони зм'ягчують до «поширення смертність від хвороб та недоживлення». Консули не є такі скильні до мовчанки в приватній розмові.

«Мій другий доказ базується на розмовах із селянами, що повтікали до міст із різних частин Росії.

«Селяни з найбагатших частин Росії ідуть до міста шукати хліба!.. Їхні оповідання про голодову смерть людей і худоби в селах були трагічні, і кожна розмова підтверджувала попередню.

«Третій мій доказ базується на листах, писаних німецькими колоністами в Росії з благанням про допомогу від своїх компатріотів у Німеччині. «Мого брата четверо дітей померли від голоду». «Ми не маємо хліба уже шостий місяць». «Якщо ми не дістанемо допомоги з-за кордону, нічого нам не залишається, як тільки вмерти від голоду». Це типові уривки з тих листів.

«Свідчення селян

«Четверте, — я зібраав докази від журналістів і технічних експертів, що були на селі. В «Менчестер Гардіян», який надто симпатизував советському режимові, опубліковано в числах за березень 25, 27 і 28 чудову серію статей на тему — «Совети і селянство» — (які оминули цензуру). Кореспондент, що відвідав Північ-

ний Кавказ і Україну, стверджує: «Сказати, що є голод в деяких найурожайніших частинах Росії, це значить сказати менше ніж правду: не тільки голод, а у випадку Північного Кавказу — що найменше — стан війни, військова окупація». Про Україну він пише: «Населення голодує».

«Мій останній доказ базується на моїх розмовах із тисячами селян. Вони не були «куркулі» — ті мітичні «козли відпущення» для голоду в Росії, — а звичайні селяни. Я розмовляв з ними наодинці по-російському і занотовував їхні розмови, які є незаперечним обвинуваченням совєтської сільсько-господарської політики. Селяни говорили з підкresленням, що голод більший, ніж був у 1921 році і що селянство мерло і вимирає тепер.

«Пан Дюренті говорить, що я не бачив у селах мертвих людей ані тварин. Це правда, але не треба мати якийсь особливо гострий розум, щоб зрозуміти, що навіть в голодових районах Росії мертвяків ховають в землю, а мертвих тварин пожирають голодуючі.

«Чи смію я в заключення гратулювати Советському комісаріятові закордонних справ за його здібність приховання дійсної ситуації в країні? ..

«Москва — не Росія, і вид гладких, добре годованих людей там має тенденцію приховати справжню Росію.

Геріт Джонс, Лондон, 1. травня 1933 р.»

В наступному ж числі за 14 травня, сторінка 18, Таймз вміщує радіограму пана Дюренті, яку подаю з незначним скороченням:

«Одеса, Росія, 26 квітня 1933 р. — Весняні роботи в полі затримані великими дощами, але харчова ситуація безсумнівно краща, ніж повідомлялося. В Москві мені говорили, по всьому добрі урядові особи, що відро лушпиння з бараболі коштує 15 карбованців у Києві й навколо Києва. Київські ж урядовці з обуренням це заперечили. У всяком разі, на станції Конотоп, лише кілька годин ізди від Києва, жінки-селянки пропонували смажені кури по 20 карб. за кожну, але не знаходилося покупців, бо пасажири, переважно місцеві особи, говорили, що ціна зависока. Це все та ж історія, що письменник раніше чув на

Волзі, в час голоду влітку 1921 р. «Всюди — вони говорили — спрavi жахливі, і якщо ми не дістанемо допомоги, ми помремо до Різдва.»

Тоді ми запитували їх: «Але чи є люди тут, що вмирали б тепер?»

І вони відповідали: «Ні, ще нема тут, але як ви підете до села «он такого то», то ледве чи знайдете кого живим».

Ми йшли до названого села і слухали знову точно ту саму історію: «Тут ми у важкому положенні, хоч ще нема вмираючих, але в селі «он такому то» умови жахливі».

Попереджу читача, що, забувши про цю радіограму, пан Дюренті розповідає дослівно це ж саме в своїй книжці «Я пишу так, як мені подобається», але не від свого імені, а що, мовляв, він чув від кореспондента газети «Правда», (стор. 124), а на сторінці 316 це ж саме повторює, як рапорт у «Правді» від імені Калініна, що робив подорож з метою інспекції.

Розповівши з диявольською холоднокровністю цю пару анекdotів, пан Дюренті переходить далі до опису життя в самій Одесі.

«Умови жахливо важкі, але ознак справжнього голодового стану немає, як також нема людей, умираючих на вулицях, як це повідомлялося в Москві. Цифри смертності підскочили взимку, і є досить випадків хворих на тиф, постійний сопутник недоживлення в Росії, але це не епідемія, факт — що його підтверджують чужинці.»

Далі пан Дюренті описує, що він на власні очі бачив, як селяни продають харчі в критому ринку, що вони веселі, повні надій на щасливе життя, що всюди помітний великий приплив селян до колгоспів і тому подібна глорифікація сталінських «досягнень».

ПАН ДЮРЕНТИ ПРИДБАВ ЗАСЛУЖЕНИЙ «ТИТУЛ»

Виконуючи сумлінно доручення свого кремлівського «боса», пан Дюренті певно сподіався дістати заслужені компліменти і нагороду. Але тим часом це прийшло з іншого, несподіваного боку, а саме: від „The

New York Forward and the Chicago Tribune". Ось що Дюренті пише про це:

«Москва, 9 червня, 1933 р. — Один анонімний писака писав у січні, що «загально відомо, що пан Дюренті дістасе від советського уряду дві третини знижки на всі його теле-радіо видатки, що свідчить про те, що названий пан Дюренті проституює професійну честь і одночасно обманює свого «боса, (тобто, Нью-Йорк Таймз — П. П.) посиланням фальшивих рахунків». (*New York Times, June 11, 1933, IV, 2*)

Само собою зрозуміло, що пан Дюренті відмовляється від наданого йому «почесного титулу». Але в нас є приказка: «По шерсті — і кличка», тобто, якщо собачка сірий, його звати Сірком, якщо рябий — Рябком, і т. д. Ми можемо сміливо і безпомилково ствердити, що наданий панові Дюренті «титул» — дуже йому пасував у той час. Особиста подяка Сталіна, висловлена панові Дюренті, як також опінія багатьох журналістів і газет підтверджують факт, що пан Дюренті був на службі Кремля. Але про це — пізніше.

В цій самій радіограмі він знову заперечує чутки про голод:

«Візьмімо для прикладу недавнє звідомлення в лондонських газетах одного з вільних і незалежних ризьких кореспондентів, датоване 29 травня. Воно говорить: «Час від часу трупи, що появлялися на вулицях Москви від ранньої весни, викликають певну цікавість збоку перехожих. Тепер вони з'являються частіше і притягають більше уваги.» Це є рішуча неправда, подібно відомому повідомленню «очевидця» про заворушення в Москві, що з'явилося в іншій великій лондонській газеті кілька років тому.» (*New York Times, May 14, 1933, 18*).

Ось вам взірець звідомлень «титулованого» кореспондента, що базував всі свої послання виключно на інформаціях, одержаних ним від советських високих достойників, і які він вважав за єдино правильні і ортодоксальні: «Нема потреби для обсерватора-чужинця їхати на села, де загально трапляється, що роздратовані та невдоволені елементи говорять голосніше в той час, коли інші зайняті працею. Промови со-

втеських лідерів, подібно М. Хатаєвича, секретаря ЦК КП(б)У, і газетні повідомлення дають безпомилкову картину.» (Ця стаття датована: Москва, листопад 28, 1932 р., опублікована в книзі „Duranty Reports Russia”, стор. 284).

Ріло через місяць пан Дюренті знову посилає спростовання на статтю еміграційної газети «Свобода», в Ризі, в якій доводилося, що теперішній голод далеко більший ніж 1921 року.

З приводу цього Дюренті пише ось так:

«Політика колективізації виправдується наслідками. Класова війна потребувала жертв в людях і тваринах і більше років ніж один можуть пройти поки деякі з «бойових піль» в боротьбі проти куркульства приймуть свій попередній вигляд мирного часу. В деяких районах і серед великої частини «літунів» з некваліфікованих робітників, що супроводжують перехід від сільськогосподарської до модерної індустриальної держави, були випадки смерті і дійсного голодування. Неминучим наслідком є збільшення смертності від таких хвороб як тиф, водянка і різні дитячі недуги. Все ж, досить дивно, є порівнюючи мало нарікань, або ознак народного невдоволення, а ще менше спроб заворушень.» (*New York Times*, August 12, 1933, 2.)

Всі ми знаємо, що бл. п. митрополит Шептицький від самої зими 1932 розпочав через пресу кампанію про надання допомоги умираючим братам і сестрам в «царстві диявола», але аж в кінці серпня лише з'являється в «Нью-Йорк Таймз» маленька замітка про це і про відозву кардинала Іннітцера ось такого змісту:

«Відозва кардинала Іннітцера, архиєпископа віденського, про допомогу і рятування, бо є, мовляв, голодування і людоїдство... Своє звернення до міжнародного Червоного Хреста в Женеві він закінчує так: «Зробімо спільній братерський жест поки не пізно. Це є Божа воля... Я покладаюся на благання галицького митрополита Андрея Шептицького.»

І тут же поруч, на цій же сторінці газети вміщуються спростовання советського уряду, яке одержано напередодні від кореспондента „Associated Press“:

«Москва, 19 серпня, 1933 р., (AP) — Міністерство за кордонних справ сьогодні заявило: немає людоїдства

і, сміємо заявити, що немає також у нас і кардиналів. Голодування і супроводжуючі жахи дітобивства і людоїдства є чистісінка фабрикація». (*New York Times*, August 20, 1933, 3) А від себе редакція додала: «Однаке загально відомо, що є в Росії труднощі, страждання навіть, до розміру недоідання в багатьох випадках, через поганий урожай попереднього року.»

Свого часу на сторінках преси я відмічав, що цю ж теорію голоду висунула і Вера Мічель Дин, співробітниця Інституту оф Песіфік Рілейшен, як також і інші джерела подають цю препаровану версію. Всім цим «авторитетам» і «знатцям» в питаннях СССР не зайво було б заглянути в «Контрольні цифри розвитку народного господарства СССР на другу п'ятилітку» — офіційний документ Держплану СССР в двох томах, що є в усіх бібліотеках Америки, і переконатися, що урожай 1932 року буввищий від попередніх років, і що коли в загальносоюзному маштабі на одного мешканця СССР припадало 28 пудів, то в Україні ця цифра становила 36 пудів зернових культур.

Та цим, однаке, не обмежується акція «темних сил» комуністичної мафії: в наступному ж числі «Нью-Йорк Таймз'у» з'являється радіограма пана Дюренті, в якій він разом з московськими достойниками глузує з відозви кардинала Іннітцера.

«Москва, 20 серпня — Повідомлення з-за кордону, що Ватикан бажає допомогти «мільйонам жертв голоду в Росії» прийняті тут з таким самим глузуванням і обуренням, що зустріло й новини про те, що німецькі нацисти збирають фонди для «голодуючих німецьких колоністів на Волзі» та заклик емігрантської газети в Прибалтиці про «полегшення жахливішого голоду в Росії, ніж був у 1921 р.»

Далі пан Дюренті доводить, що умови теперішні і 1921 р. цілком різні, тоді, мовляв, була посуха, а тепер і торік була благодатна пора, що дала багатоючи врожаї, тому ніякого голоду нема й не може бути. (*New York Times*, August 21, 1933, 1)

Як бачимо, пан Дюренті і «Таймз» не договорилися заздалегідь і вскочили в халепу.

В цій самій колонці надрукований рапорт з Москви від кореспондента Асошіейтід Прес під заголовком „*Reporters are curbed*“:

«Москва, 20. серпня (АР) — Закордонні кореспонденти тут попереджені, кожний зокрема, пресовим відділом Комісаріату Закордонних Справ, не робити спроби іхати на провінцію або кудибудь в ССР без попереднього пред'явлення прохання про подорож, з окресленням її мети, і одержання формального дозволу... Не дивлячись на твердження про багатий урожай цього року, Комісаріят Закордонних Справ без пояснення причин відмовив у наданні дозволу Вільяму Г. Чемберлену, *Christian Science Monitor correspondent*, на відвідання і обсервацію жнів у головних сільсько-гospодарських районах Північного Кавказу і України... Кілька місяців тому двом іншим кореспондентам було заборонено зробити подорож в Україну». (*New York Times*, August 21, 1933, 1)

З цього репортажу мусимо зробити висновок, що про першу, загальну заборону подорожування по Україні і Кубані чужинецьким кореспондентам в пресі не було подано.

Вірний своїм принципам і покладеному кремлівським «босом» на пана Дюренті обов'язку, він через три дні зміле ось таку радіограму:

«Москва, 23. серпня — Багатющі жнива, що незабезпремом закінчаться, показують, що всяке повідомлення про голод в Росії сьогодні є перебільшенням або злісною пропагандою. Все ж, нестача харчів, що її зазнало все населення останнього року, спричинила тяжкі втрати в людях...».

Ці втрати пан Дюренті виправдує ось такими словами: «Допомога була дана урядом зібрати багатий урожай, що покриває потреби постачання, а тому це виправдus кремлівську політику колективізації. Хоч спроба подати якусь оцінку втрат у людях, не стільки від справжнього голодування, як від різних хвороб, дякуючи пониженному спротиву і загальним хворобам в останній рік, буде чистим гаданням, все ж певне наближення тепер можливе: (читайте ж уважно нову байку пана Дюренті! — П. П.) — Наприклад, письменник знає одну фабрику на Північному Кавказі, де ро-

бітників і їх родин нараховується 12.000 осіб. Вони діставали денної раций 800 грамів хліба на особу. Все ж смертність збільшилася взимку і ранньої весни приблизно в чотири рази проти якихсь 20-25 на 1.000 осіб, що існувала в Советському Союзі раніше.

Серед селян та інших, що не дістають приділів хліба, становище, очевидно, не краще. Отже, при загальній кількості населення України, Північного Кавказу і Долішньої Волги понад 40 мільйонів, нормальна смертність мусила б бути один мільйон осіб на рік. За браком офіційних даних, все ж можна припускати — і то консервативно — що за останній рік це число збільшилося по Советському Союзу в цілому.» (*New York Times*, August 24, 1933, 1:5)

Отже, як бачимо, за паном Дюренті — голоду не було, нема й не може бути. Лише покалічена креатура, яким був справді Дюренті (йому відрвало ногу в залізничній катастрофі у Франції, в 1918 р.), може втілити в собі стільки садистичної злоби і людоненависництва та по лакейськи прислужувати тиранам, заради власної вигоди, що з катинським ретром любуються макабричним танком, задуманим і здійсненим ними теж заради власного спокою в майбутньому.

Герцен, описуючи в «Білос і думи» розправу царя Миколи I над декабристами, згадує про страждання жінок і дітей, що їх переправляла жандармерія етапом до Слібіру. Коли ж двоє дітей поручника Сунгуррова захворіли в дорозі і померли, Герцен дає на це такий коментар: «Будь прокляте царювання Миколи I на всі і вічні!»

Що ж ми, українці, як і об'єктивний історик, мусимо сказати з приводу 1933 року?..

Все ж у наступному числі «Таймз», нарешті, під тиском світової опінії, примушений офіційно визнати голод, вміщуючи репортаж американського кореспондента „New York Herald Tribune“, Mr. Frederick T. Birchall, в якому стверджуються факти канібалізму і жертви більші, ніж у 1921 р. «У всяком разі цифра чотири мільйони померлих за останні місяці буде скорше недооцінкою, ніж перебільшенням», — пише він з Берліну, після відбуття спеціальної конференції,

скликаної німецькою Пресовою Асоціацією Євангельської Церкви 23. серпня 1933 р. (*New York Times, August 25, 1933, 7*). Та пан Дюренті не здає своїх позицій навіть і після визнання голоду його хазяїном — «Таймз»-ом!.. Він з благословення свого ідейного «боса» (Сталіна) вирушас в спеціальну подорож на Кубань і Україну, що нікому не було дозволено з чужинців, як я вже завважив, і шле такі звідомлення: «Ростов на Дону, 13. вересня — Вживання слова „голод”, щодо Північного Кавказу, є чистісіньким абсурдом. Я проїхав автом 300 миль. Не видно маси солдат... Ринки переповнені продуктами... Що стосується письменника, він вірить, що факти про нещастия були перебільшені. Він думас, що він сам перебільшив, говорячи про смертність на Північному Кавказі, Україні і Долішній Волзі за останній рік в три рази вищу від нормальної, і особливо що стосується Північного Кавказу. Селяни заперечують голод. Вони сміялися з цього, коли я задавав їм про це питання. Смертність — вони говорили — була не вища нормальної. Тому ваш кореспондент дійшов до висновку, що „добре” селяни мали „тяжкий” час останньої зими, а „погані” селяни, або куркулі, страждали долею гинучих у будь-якій жорстокій війні». (*New York Times, September 14, 1933*)

Будь-який коментар до цього зайвий. Садистичний цинізм пана Дюренті і його співпраця із Сталіном тут уже очевидна, бо ж йому відомо, що куркулі були вивезені до північних районів Сибіру і ін. ще в 1930-31 роках, а голод поглинув мільйони людей.

Щодо України — він так рапортует: «Харків, 1. вересня — ...Проїхавши 200 миль автом, письменник може сказати рішуче, що жнива близкучі і всі розмови про голод тепер смішні... механізація і колективізація сільського господарства Росії встановилися і Кремль переміг в цій битві». (*New York Times, September 18, 1933, 8*).

ДЕШО З БІОГРАФІЇ ПАНА ДЮРЕНТИ

Тепер, через понад двадцять років після вчиненого в 1933 році народовбивства, коли воно стало відоме всьому світові, можна без перебільшення сказати, що

людина, маючи Бога в серці, і в здоровому розумовому стані, читаючи вищеноаведені документи, скаже сама собі:

Неймовірно!.. Що за виродок той пан Дюренті?.. І чи й досі земля його носить? Так, земля й досі його носить... Тому, власне, і необхідно глибше заглянути в кайному душу цього бузувра.

Чим пояснити його садизм, що червоною ниткою проходить через усі його тодішні репортажі, як не співпрацею із Сталіном?.. Чим більше, як не «комівояжерством», з наказу Сталіна, пояснити факт, що ця дрібна істота, «коли М. Літвінов вперше Іхав до Америки в 1933 році, він супроводжував його». (*Current Biography for 1943*, p. 184)

А ще дивнішим є те, що привівши Літвінова до Вашингтону, він потім, йдучи назад, «бере з собою в свою диспетчерську скриньку — першого амбасадора США до Москви». (*Preface to „Duranty Reports Russia“*, 1934)

Після трирічного студіювання цього питання за американськими джерелами, для автора цих рядків немає жадної таємниці в цьому. Я смію ствердити, що жаден із московських сатрапів в Україні — Постишев, Каганович, Хатаевич та інші — не зробили такої послуги Сталінові в організації голодового народовбивства українського народу, як зробив пан Дюренті: лише через нього, пана Дюренті, штучно-організований голод був здійснений на потрясаючу скалю. Бо пан Дюренті від першого і до останнього дня цієї запланованої і здійсненої садистичної акції стояв на її сторожі, викрикуючи на весь світ:

«Неправда!.. Нема й не було голоду!..»

Факти — уперта річ!.. То ж цитую: «Байки про голод, що точаться в Берліні, Ризі, Відні та інших містечках, то є переддванадцяти-годинна спроба ворожого до Сполучених Штатів Америки елементу відвернути визнання Советського Союзу Америкою, зображені його, як країну руїни і відчаю». (*Moscow, December 16, 1933, „Duranty Reports Russia“*, p. 324)

Сказати, що пан Дюренті не розумів своєї ролі, аж ніяк не можна. Він надто добре розумів, бо ж «на зло-дієві шапка горить» — говорить народня мудрість. Він

знав уже тоді, що йому прийдеться відповідати перед історією за свою злочинну, колаборантську діяльність по боці советів. Уже тоді, в 1934 р., коли його друг Густав Тукерман запропонував йому видати окремою книжкою його статті і звідомлення до «Таймз»-у про Советський Союз, пан Дюренті завагався щодо доцільності пропозиції. «Я був широ скептичний», — говорить він у передмові до вищечитованої своєї книги.

Чому? — спитаємо.

І сам пан Дюренті там само, ніби винувато-покірливо «признається»: «Бо не всі з них були мудрі, і не всі з них були точні тому, що важко для репортера-чужинця зображені правдиву картину з життя якої б не було країни, а ще важче, коли до того ж умови дивні і не звичайні». (Там же, Москва, 17 грудня 1933 р.)

В лапках я ставлю «признається» тому, що дата останньої цитати розбігається з датою цитати про «переддванадцяти-годинну спробу» всього тільки на один день і, крім того, в цій книзі не вміщено ані одного з вище цитованих мною репортажів.

Що це таке?.. Мовчазне визнання провини, забудь-куватість чи спроба відмовитися від злочину?..

Це не випадковість!.. Це взірець марксистської забріханості лакея, що прагнув за всяку ціну здобути похвалу і нагороду від свого майстра — м'ясника-джугти, яку згодом він таки й дістав особисто від нього 25. грудня 1933 року:

«Ви зробили чудову роботу вашими репортажами про СССР, хоч ви й не є марксист, тому, що ви намагалися говорити правду про нашу країну, розуміти її і пояснювати це вашим читачам». (*Current Biography, 1943, p. 184, and „I write as I please“, p. 166*)

Додаймо до цього, що в 1932 р. він дістав премію Пулітцера за свої репортажі і статті про СССР та за те, що був найбільшим і найактивнішим апологетом і герольдом визнання Советського Союзу Америкою. Цитую: «З нагоди визнання СССР був улаштований бенкет в готелі Волдорф-Асторія, де 17 сотень зацікавлених осіб брали участь. Під час святкування викликалися за списком імена тих, що найбільше спричинилися до цього. Кожна особа діставала чемні аплодисменти, але одна з них викликала продовжений,

справжній галас і тісю особою був маленький англієць — Волтер Дюренті». (Там же. Він був лише народжений в Англії — П.П.).

Не можна оминути й того факту, що він був за авторитетного порадника тодішньому кандидатові на президента — Рузвелтові — в питанні визнання СССР, який ще до обрання займався цією проблемою. (*N. Y. Times, 1932, July 26, 1:2, "Roosevelt confers with W. Duranty"*)

Близчий погляд на справу

Багато американських кореспондентів і журналістів трималися думки, що п. Дюренті перейшов на бік союзів, хоч Джордж Селдес заперечив це в своїй книзі «Свобода преси» (на стор. 199) в ось такий спосіб:

«Дійсно, я чув від багатьох закордонних кореспондентів «Таймз»-у і його штабу в Нью-Йорку заяви про те, що Дюренті перейшов на бік союзів. Я не думаю, що це є так». — І в потвердження своєї думки він цитує слова Дюренті, сказані ним 1932 р.: «Я був, і ще й досі є, антибольшевик — такий, як хтобудь того бажав би». Кожен погодиться, що свою заяву про антибольшевизм Дюренті цілком уневажлив своїми вище цитованими репортажами 1933 р., які писалось, як буде видно далі, із слів самого Дюренті, під диктат Сталіна та його опричників.

Проте, виконавши свою «місію» в Москві і зарекомендувавши себе, як доброго, вірного Сталінові льояльного, Дюренті в 1935 р. іде до Нью-Йорку продовжувати свою працю на благодатному, підготовленому депресією ґрунті в Америці, закінчивши перед тим рукопис своєї безприкладно ганебної, цинічної книжки — «Я пишу так, як мені подобається», яку й видає в тому ж році. Ось що пишеться про неї в *„Current Biography“* (1943):

«Я пишу так, як мені подобається» — оповідання з журналістичної кар'єри Дюренті, з'явилося в 1935 р. і мало найкращий попит у продажу — бо воно є втілений звіт не тільки про події в Росії, але й про те, як соціальна пригода впливала на надзвичайно цікавий розум». Ми не будемо подавати своєї опінії і не будемо перечити авторові статті в *„Current Biography“*, а дамо краще можливість самому читачеві перекона-

тися, що дух часу — коли пани Гіси, Летімори та інші «світила» шпигунсько-конспіративної комуністичної мережі — були «модними» і «популярними», відбився в тій статті в повній мірі. Ось кілька цитат із «Я пишу так, як мені подобається»: «Майбутні історики — можливо, не лише російські — будуть розглядати боротьбу в Росії за колективізацію, як героїчний період у людському прогресі» (стор. 286). «Два факти — твердить він — варто відмітити, а саме: заснування політичних відділів при машиново-тракторних стаціях, які врятували колективізацію, і недосвідчене керівництво колгоспами та шкідництво куркулів, що створили труднощі 1932-33 років... Обидва ці факти досить правдиві, проте, коли я робив остаточний перегляд рукопису в Москві в серпні 1935 р., мені він здався нудним і нецікавим, радше віддаленим історичним записом, аніж наглядним графіком того, що відбувалося» (стор. 300). І тут же п. Дюренті признається, чому він вирішив зревідувати свій рукопис: «Найголовніша з причин — це та, що я сам не бачив або не поділяв того, про що я писав, а лише розповідали мені інші (підкresлення наше — П. П.). Всякий добрий репортер може дати опис із переказу короткого епізоду так яскраво, ніби він сам бачив; але передати убозтво, надії, розчарування, боротьбу і успіхи сіл і міст Росії в трагічні і все ж чудові роки 1928-1933, не бачивши всього того — потрібно бути генієм, на що я не претендую. Тому я вирішив вилучити свої репортажі і не хотів би їх бачити» (ст. 301).

До цього «откровення» ми скильні додати ось що: всякий злочинець, що попадає в руки правосуддя і сидить із закованими руками й ногами, починає вдивлятися в свій пройдений шлях і роздумувати. Однаке — це не поменщує його провин. Те ж саме можна сказати і про Дюренті. «Блажен муж, що не йде на раду нечестивих». А Дюренті не тільки пішов, але й з запалом став пропагувати їх диявольську ухвалу та переведення тієї ухвали в життя. А коли переконався — як побачимо далі — що це коштувало багато мільйонів жертв ні в чім не повинних, мирних селян з мозолистими споконвіку руками, він вирішив «признається». Але «признання» (в лапках) не скидає з нього

його співучасти в народовбивстві, як також не говорить і про те, що він прибув до Америки «переродженим». Ні, тисячу разів ні!.. Ось цитати, з тієї ж праці, в доказ твердження: «Обидві ці операції (індустриялізація і колективізація — П. П.) були переведені з успіхом. Ціна їх у крові й слузах та інших показниках страждань — були надзвичайні, але я не збираюся сказати, що це не є виправдане. В світі, де є так багато марнотратства і плутанини, можливо, навіть буде вірно, що плян, хоч би й жорстокий, все ж щось краще, ніж бути взагалі без пляну, і що всяка альтруїстична (!) мета, хоч як віддалена, може виправдати всікі засоби, хоч би й жорстокі» (стор. 302).

«В обох випадках тією метою було вдосконалення людства... Можна зазначити, що вівісекція живих тварин є жахлива річ, як також правда є те, що доля куркулів та інших, що були в опозиції до советського експерименту, не була щасливою; але знову, в обох випадках, заподіяні страждання були зроблені з шляхетним наміром» (стор. 304). І нарешті заключний акорд апoteози: «Дивлячись назад на 14 років, що я їх провів у Росії, я не можу уникнути заключення, що цей період був героїчним розділом у житті людства. За ці роки перша справді соціалістична держава була збудована і пущена в рух, не дивлячись на неймовірні труднощі» (стор. 340).

Інші співучасники

Ще в 1941 році, в коментарі на книжку Дюренті «Кремль і народ», Елвін Еді писав: «Що Дюренті про-советський в своїх симпатіях — є безсумнівне».

«Нью-Йорк Геральд Трибюн» теж відмітила належність його «діяльність»: «Волтер Дюренті знає свою Росію: двадцять років він був одним з її найдраматичніших і найцинічніших репортерів» (Current Biography, 1943). А на полицях клівлендської центральної бібліотеки міститься наліплена на картоні стаття — (з невідомого журналу — П. П.) — під заголовком „Introducing Walter Duranty“, де є такі милі його серцю слівця: «Пан Дюренті мав двічі інтерв'ю з Сталіном і є в близьких стосунках з усіма видатними лідерами нової Росії».

(Cleveland Public Library, Clipping File, History Division).

В „Current Biography“ за 1943 р., як також на стор. 163 його книги «Я пишу так, як мені подобається», читаемо:

«Коли я вперше Іхав до СССР вкінці серпня, єдиною для мене інструкцією від «Нью-Йорк Таймз» було — репортувати факти так, як я їх бачив, і уникати цитат із твердженьsovих промовців чи газет, за виключенням, коли вони будуть у формі прямого інтерв'ю для закордонних кореспондентів, дані комісарами чи іншими лідерами — «тому, що ми не бажаємо зробити з «Нью-Йорк Таймз» віз для большевицької пропаганди».

Пан Дюренті не тільки не дотримався цієї інструкції — загальновідомої всім кореспондентам — а сів ще й сам на того сталінського «воза», що в нього були впряжені раби, та з захопленням і насолодою вітав сталінський «винахід».

А тепер, коли частина тих рабів «справжньої соціалістичної держави» прибула до Америки, п. Дюренті заховався від них; це доводить такий факт: ще у видачі 1943 р. „Current Biography“ міститься його адреса (як і всіх відомих чесних людей), а вже в „Who's Who in America“ (видачі 1952 р.) стоїть хрестик коло його імені, а про той хрестик в примітці говориться так: «На прохання автора, адресу стримано». А через це, ніхто з тих бувших рабів не може висловити «подяки» п. Дюренті за його «заслуги» перед людством.

Що мое твердження про «віз» не є гіперболою чи то гротесковою прикрасою, свідчить ось така розмова п. Дюренті з його другом **Нікерброкером**, з приводу рукопису:

— Я вирішив, що я мушу мати постійну позицію в Москві, з трьох причин:

- 1) щоб бути цілком незалежним;
- 2) щоб студіювати експеримент і, крім того —
- 3) я був певен, що советська влада має велике майбутнє... Рапальська угода потвердила мое переконання, що червона зірка має здійнятись високо і сяяти ясно в інтернаціональному небі.

— І тому Ви вирішили причепити свого воза до тієї зірки?...

— В певному сенсі, так!..

(Chapter 14. — „Red Star“)

Нарешті, для повного окреслення злочину, покличемо живого свідка, відомого журналіста Юджіна Лайониза, якого ніяк не можна запідохріти в симпатіях до українців, і який все ж дав ось такі зізнання з приводу народовбивства 1933 р.:

«У вересні й жовтні 1933 р. Вільєм Чемберлен, Волтер Дюренті та інші, що відвідали південну Росію, знайшли села наполовину порожніми... Його обчислення (Волтера Дюренті — П. П.) померлих голodoю смертю були найбільш страшними, що я від будь-кого був до того часу».

«Але, Волтере, Ви не думаете того буквально?! — вигукнула пані Анна Мек-Кормік» (Chicago Tribune).

«Чорт візьми... не думаете!... Я є консервативний! — відповів він — і, ніби між іншим, для потихи, він додав свій знаменитий троїзм:

«Але вони — тільки росіяни»...

Коли число «Таймз» із статтею Дюренті досягло мене, я побачив, що там не було й згадки про великі числа померлих, які він вільно давав — неодноразово — для всіх нас» (тобто для пресової корпорації в Москві — П. П.) (стор. 580 — „Verdict of Three Decades“ та „Assignment in Utopia“).

Нарешті — останнє питання щодо історії злочину, а саме: участь у ньому пресової корпорації і міра її провини.

Як відомо, Геріт Джонз, що перший повідомив світ про голод, не належав до складу пресової корпорації, він навіть зробив свою «мандрівку» по селах нелегально, з ризиком для життя. Чи знайшлася хоч одна шляхетна істота в пресовій корпорації, що спромоглась зауважити на гвалт, щоб тим самим покликати світ на допомогу? Моріс Гіндус, член пресової корпорації, позитивно відповідає на це питання в своїй останній праці «Криза в Кремлі». Цитую:

«Влітку 1933 р. Барнз (Ralph Barnes, „New York Herald Tribune“ — П. П.) був одним кореспондентом-чужинцем, що був досить сміливий, щоб викрити істо-

рію про голод, прихований Москвою. Він телефонував про це з-поза Москви до Лондону, використавши при цьому, з відповідним записом, привілеї чужинецьких кореспондентів» (стор. 55).

Виникає питання: чи не могли б використати ті самі надані їм міжнародним правом привілеї інші кореспонденти-чужинці?

Очевидно, могли б; але вони не тільки того не використали, а навпаки, на вимогу головного советського пресового цензора «товаріща» Уманського, підписали спільну заяву про те, що Геріт Джонз — брехун... А за це — як розповідає Юджін Лайонз, Уманський улаштував їм бенкет із „vodka and zakuski“, який тривав до самого ранку.

Юджін Лайонз говорить, що то було торжество цензорства. А ми сміємо додати: і морального загнивання західнього світу.

Та чи ж про акт зроблений Барнзом треба говорити, як про сміливість?.. То ж був перший і основний обов'язок кореспондента. Він зобов'язаний був передавати до газети, лку він репрезентує, тільки таку правду, якою він її бачив. А ту «правду» бачили всі кореспонденти, бо, як стверджує Лайонз, «Більшість з нас бачили картини, зфотографовані службовцями німецького консульату в Україні. Ми не потребували підтвердження з тієї простої причини, що на кожній залізничній станції навколо Москви сотні обідраних втікачів були отаборені і вони збиралися скоріше, ніж міліція могла їх прибирати теть».

Коли Подольський, голова советського Пресового відділу, загрозив Барнзові, що він видалить його з Москви за вчинений «злочин», покійний тепер Барнз вдався до перепрошення і шукав полагодження «битви» через Вільяма А. Вайта, видавця „The Emporia Gazette“, що був саме в Москві, який і розв'язав ту справу з Літвіновим позитивно. За який рахунок?.. Чому Барнз не мав відваги ствердити свою передачу, хоч би й за рахунок вигнання із ССРР?.. Але тоді б світ дійсно побачив, що треба «дзвонити на гвалт», а не софістикувати в атмосфері «мороку й непевності».

Чи ж не було достатнім доказом «макабричного танку» для інших членів пресового корпусу факт позбавлення їм права в'їзду в Україну і на Кубань?.. Але, як стверджує Юджін Лайонз в своїй «Призначення до утопії», — «Ані одна американська газета чи пресова агенція не протестували публічно проти разючого і майже безпрецедентного обмеження Іх кореспондентів в советській столиці і не пробували вжити якихось заходів проти тієї екстраординарної міри».

«Світова преса прийняла з цілковитим спокоєм повне виключення всіх її представників із всієї Росії, за виключенням Москви, де вони сиділи, як у в'язниці. Вона погодилася без протесту до участі в танкові смерти».

Коли б поведінка кожного або бодай частини кореспондентів пресового корпусу була належною, достойною імені християнина, чи могло б це привести до припинення сталінського танку смерти?.. «Очевиди» — що так! — відповідає Юджін Лайонз і тому він говорить: «**кожний кореспондент, кожний у своїй мірі, був винен у співпраці в тому потворному глумі над світом**». Юджін Лайонз перший із Західнього світу поклав вінок на могилу мільйонів замучених голodom в 1933 році. Але в автора цих рядків є запитальний сумнів: коли пан Лайонз був так добре обізнаний з тодішньою ситуацією, чому він не став на шлях Джонза і Барнза?..

Важке й деликатне це питання!.. Але безпомилково буде така відповідь: кожний з американських кореспондентів у той час з острахом і непевністю поглядав на того «воза», що рухався впраженими в нього сталінськими рабами, а погоничем на ньому був пан Дюренті. Кожний з цікавістю порівнював того «воза» із гуверівським «автом», що котилося із швидкістю торнадо понад безоднєю, і кожний, придивляючись, гадав: а чи не скіниться те «авто» і не полетить у безодню?.. А що буде, як воно полетить?.. А чи не появиться замість нього сталінський «віз»?.. Чи не краще для мене буде, коли я приготую себе на посаду погонича до того «воза», так само, як пан Дюренті це зробив у Москві?..

Два факти підтверджують мою тезу: 1) запровадження в життя новообраним президентом Рузвелтом нового економічного і політичного курсу „New Deal“, що носив у собі ембріона сталінського «воза», і 2) мотиви запереченння советськими високими достойниками проти звинувачень закордонними кореспондентами їх жорстокостей і садизму, про що розповідає Дюренті ось так:

«Якщо запитати їх на цю тему, большевики відповідають саркастично: а як з вашою економічною системою, яка раптово і безжалісно позбавляє праці, забирає заощадження у мільйонів родин і викидає їх буквально на вулицю або здає на ласку добродійності?.. Хіба не знаєте, що в Америці було більше зруйнованих родин за останні чотири роки, ніж за час нашого усунення куркулів та інших ворогів?» (*New York Times, March 2, 1933, 18*).

Нам не відомо, чия це думка: пана Дюренті чи советських достойників. Ale цю статтю, з приводу тодішньої пашипторизації в СССР, «Нью-Йорк Таймз» умістив під таким заголовком великими літерами:

«Мільйони «усунено» советами на заслання. Не розглядається, як «терор». Росіяни дивляться на це, як на гуманне ведення класової війни, бо «ворогів» не вбивають і не ображають.»

Вдаватись до ширшої відповіді на «важке, делікатне психологічне питання» не входить в засіг моєї теми. Я не віддав ще всієї данини панові Юджину Лайонзу і тому повернемось до нього:

«Пройдуть роки до того, поки пам'ять про той жахливий час втратить свою гостроту в Україні, на Кубані та Долішній Волзі... Були й такі, що вірили, так само, як і я вірю, що пам'ять про те залишиться незмивною і здійметься до покарання тих, що з холоднокровністю прирекли села на вимирання.»

Правдиві слова, як Господа слово!.. Ale, я гадаю, що кара повинна бути застосована і до співучасників Сталіна. Правда — неподільна!.. А найбільшим і найзлочиннішим із тих співучасників був Волтер Дюренті. Даремно він у своїй хамелеонівській праці «Я пишу так, як мені подається» зробив спробу відректися від своїх «невільних гріхів», заявляючи,

що «Я тільки вдавав чистокровного сталініста, щоб таким способом знати, що чистокровні сталіністи думають.» (Стор. 278). Беззастережно відповімо панові Дюренті: одна справа вдавати, а інша — «бомбардувати світ» цитованими мною радіограмами, які є незаперечним доказом участі пана Дюренті у голодовому народовбивстві 1933 р. в Україні. Божевільного, наприклад, пан Дюренті не схотів із себе вдавати. Припустити, що редакція «Нью-Йорк Таймз» щось змінювала або додавала до його радіограм аж ніяк не можна, бо ж на стор. 164 тієї ж книги він говорить: «В деяких випадках я знаходив, що «Таймз» додав слова в дужках: «тут вважають». Поза цим маленьким виключенням мої рукописи ніколи не були змінені або скорочені в „Нью-Йорк Таймз“-і».

ВИСНОВКИ

Наша доба така люта і жорстока, що мимоволі бла-городніші уми світу порівнюють її з апокаліптичним Армагедоном. То ж не раз, признаюся, я думав собі: а чи не краще буде заради власного спокою дати спокій мертвим?.. І я думав... зважував... порівнював... Іще ж один нарід був катований страшними муками!.. Так!.. 5-6 мільйонів замордовано.

За що?.. Ким?.. Чи не рукою Абсолютного, Божеського Початку?..

Hi!.. — Гітлером!..

А ті?.. — Сталіном.

А чи не всеодно для людства, хто мордував — Гітлер чи Станін?.. Hi!.. — кажуть — не всеодно... Інший мордував во ім'я ідеї... *They are only Russians*, а тому, говорять, «Сталін робив благородне діло». І оце «во ім'я ідеї»... «благородне діло»... ввійшло майже в усі енциклопедії, підручники та довідники Америки.

І коли я це побачив, то вигукнув із скретотом зубів: Розбійники з великої дороги!.. А по довшому часі, коли мое серце заспокоїлось, я вирішив опублікувати мої «Дванадцять загадок сфінкса»*), а тепер і решту дослідів та документів.

*) Документальна стаття Поля Половецького під цим заголовком з'явилася в «Свободі» 1954 р. — Ред.

А про всякий документ народня мудрість говорить так: «Що написано пером — не витягнеш і волом»...

І, нарешті, — остання заввага: цитований мною хвилюючий лист Катерини Шуток говорить за те, що українці Америки вже від ранньої весни 1933 р. мали надійні інформації про трагедію України і зверталися з приводу цього до редакцій газет тощо. А де ж були в той час так звані тоді «Українські Злучені Організації Америки»?

Чому вони були мовчазні аж до 28 жовтня 1933 р., коли вперше в «Нью-Йорк Таймз»-і з'являється голос протесту і вимога бл. п. Луки Мишуги розпочати дослідження голоду?..

Це є моя тринадцята «загадка сфінкса», на яку, можливо, зможе дати відповідь теперішній УКК Америки.